

<https://doi.org/10.52889/1684-9280-2021-1-56-4-11>

БОЖ: 614; 614.2; 614:33

FTAXP: 76.75.75

Редакторлық мақала

Қазақстан Республикасында травматология және ортопедия саласы бойынша медициналық өнімдерді қолдануда импортты алмастыру мәселері. Саясатты құруға арналған аналитикалық шолу (Policy Brief)

Бекарисов О.С.¹, Бәтпен А.Н.², Оспанов Қ.Т.³, Оразова Ғ.Ұ.⁴

¹Академик Н.Ж. Батпенев атындағы Ұлттық ғылыми травматология және ортопедия орталығының директоры, «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan» журналының бас редакторы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан. E-mail: bekarisov_o@niito.kz

²Академик Н.Ж. Батпенев атындағы Ұлттық ғылыми травматология және ортопедия орталығы директорының ғылыми жұмыстар және стратегия жөніндегі орынбасары, «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan» журналының қауымдастырылған редакторы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан. E-mail: batpen_a@niito.kz

³Академик Н.Ж. Батпенев атындағы Ұлттық ғылыми травматология және ортопедия орталығының қолданбалы ғылыми зерттеулер орталығының жетекшісі, Нұр-Сұлтан, Қазақстан. E-mail: ospanov.niito@mail.ru

⁴Қоғамдық денсаулық және гигиена кафедрасының доценті, Астана медициналық университеті, «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan» журналының атқарушы редакторы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан. E-mail: galiyaorazova@gmail.com

Түйін/түйінді ойлар

Қазақстанның травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдердің импортқа толық тәуелді болып келеді. Салада импортты алмастыруға бағытталған іс-шаралардың бастамасы болғанымен, өндірістің қаражат жеткіліксіздігі себебінен қарқынды дамымай отыр.

Көтерілген мәселені шешуде біз ұйымдастырушылық саясаттың келесі нұсқаларын ұсынамыз: травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық отандық өнімдер өндірісін дамытуды аяқтандыру үшін нормативтік-құқықтық және экономикалық, әсіресе инвестиция тарту мәселелерінде мемлекет тарапынан қолдау көрсету; травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдер өндірісінің бәсекеге қабілетті дәрежеде дамуы мен импортты толыққанды алмастыру мүмкіндігіне жетуі үшін осы процеске қатысушы тараптардың өкілдерінің кәсіби деңгейін жоғарылату; травматология және ортопедия саласында отандық медициналық өнімдердің клиникалық әсерлілігі мен қауіпсіздігі бойынша дәлелдемелі клиникалық базаны қалыптастыру үшін көпжылдық кешенді ғылыми-тәжірибелік бағдарлама құрастыру.

Біз ұсынған саясаттың үш түрі бірін-бірі өзара толықтыруға бағытталған. Аталмыш саясат нұсқаларын біріктіріп жүзеге асыру отандық травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдердің өндірісін дамытуда септігін тигізеді.

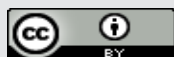
Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдер (протездер, импланттар, түрлі пластиналар және т.б.) бойынша импортты алмастыру экономикалық тұрғыда өте тиімді. Алайда отандық өндірісті аяқтандыру үшін мемлекет тарапынан нормативтік-құқықтық және экономикалық қолдау қажет болса, ал өндіруші тараптан оның өз потенциалын жетілдіруі керек.

Салада қолданылатын медициналық өнімдер өндірісін аяқтандырып, импортты алмастыруға қол жеткізген соң, дайын тауарларды өткізу нарығын (экспорт) жетілдіруге байланысты қиындықтар туындауы мүмкін. Сондықтан отандық травматология және ортопедия саласында импортты алмастырудың алдымен ішкі сұранысты қамтамасыз етуге бағытталған «вертикалды» стратегиясы қолайлы болмақ.

Түйін сөздер: травматология және ортопедия, отандық медициналық өнімдер, импортты алмастыру, Қазақстан.

Corresponding author: Galiya Orazova, Associate Professor of the Department of Public Health and Hygiene, Astana Medical University, Nur-Sultan, Kazakhstan
Postal code: Z01C1E7
Address: Beybitshilik Str, 49 / A
Phone: +7 702 8790176
E-mail: galiyaorazova@gmail.com

J Trauma Ortho Kaz 2021; 1 (56): 4-11
Received: 20-11-2020
Accepted: 14-12-2020

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Кіріспе

Жалпы медицина саласында, оның ішінде травматология мен ортопедияда қолданылатын медициналық өнімдер өндірісі әлемнің дамыған елдерінде тиімді жолға қойылған. Әлем нарығында өндіруші компаниялар аталмыш салада қолданылатын медициналық өнімдерді, әсіресе эндопротездерді жеткізуші ретінде тұрақты көшбасшылық орында [1,2]. Травматология мен ортопедия саласында емнің хирургиялық жолдарының белсенді дамуы клиникалық тәжірибеге имплант дайындау секілді жаңашыл технологияларды енгізумен тығыз байланысты. Ал жаңашыл технологиялар, өз кезегінде, бәсекеге қабілетті болуы үшін клиникалық әсерлілігі жоғары және экономикалық тұрғыда тиімді болуы тиіс [2-6].

Қазақстан Республикасында отандық өндірісті дамыту мен импортты алмастыру мәселесі Елбасының 2018 жылдың 10 қаңтарындағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында индустрияландырудың аса маңызды шарты ретінде қарастырылған болатын [7]. Бұл бағыттың дамуына отандық фармацевтика саласы өз үлесін белсенді қосып келуде.

Травматология және ортопедия саласында ең жиі кездесетін хирургиялық ем түрлері – жамбас және тізе буындарын эндопротездеу болып табылады. Еуропа елдерінде эндопротездеу жасалынған науқастардың орташа жасы 70 жастан асқан болса, Қазақстандағы науқастарды орташа жасы ± 50 жас болып табылады.

Мәселенің жалпы сипаттамасы мен ауқымы

Өндіріс саласында импортты алмастыру саясатының әлемдік және отандық тәжірибесіне шолу

Жалпы әлемде өндірістік сала бойынша импортты алмастыру тәжірибесінің тарихын зерттей келе Латын Америкасының және Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің (Сингапур, Вьетнам және т.б.) тәжірибесіне назар аудардық. Өткен ғасырдың ортасындағы Латын Америкасының тәжірибесі елде импортты алмастыру үшін тым көп тауар түрлері қамтылғандықтан, енгізілген саясат мемлекет тарапынан жұмсалған орасан шығындарға алып келді. Ұлттық нарықтың жабық болуы елде монополиялардың пайда болып, өндірілген тауарлардың бәсекеге қабілеттілігі төмендеді. Технологиялық даму артта қалып, өндірістің жұмысы тиімсіз, ал тауардың бағасы жоғары бола бастады. Бұл факторлар Латын Америкасында өндіріс саласының стагнацияға ұшырауына алып келді [9,10].

Ал Оңтүстік-Шығыс Азия елдеріндегі импортты алмастыру саясаты жұмсақ, импорт пен экспорттың тепе-теңдігін сақтау арқылы жүзеге асырылды. Яғни бастапқыда ішкі нарықтың қажеттілігіне бағытталған саясат біртіндеп экспортта да көсбасшылық көрсеткіштерге қол жеткізді [11]. Әлемнің көптеген дамыған елдері жоғарыда аталып кеткен екі түрлі тәжірибеге сүйене отырып, импортты алмастыру саясатын құрастырған болатын. Жалпы айта кетсек, импортты алмастыру импорт-экспорт тепе-теңдігін сақтаған кезде тиімді нәтиже көрсетеді. Импортты алмастыру саясатының негізі – өнімнің бәсекеге қабілеттілігі мен саясатты ішкі нарықтан сыртқы

Егер протездің қызмет ету ұзақтығының 10 жылды құрайтынын ескерсек, уақыт өте келе бұл категориядағы науқастарға қайта ревизиялық ота жасау қажеттігі арта түсетінін байқауға болады. Академик Н.Ж. Батпенев атындағы Ұлттық ғылыми травматология және ортопедия орталығының (ҰҒТОО) ресми ақпараты бойынша 2019 жылы республикада көрсетілген жоғары технологиялық медициналық көмектің (ЖТМК) 25,7%-ы (жасалған отаның жалпы саны - 4618) жамбас буынының эндопротездеу болса, 55,97% - осы буынның эндопротезінің ревизиясы болған. Тізе буынын эндопротездеу 2019 жылы сала бойынша көрсетілген ЖТМК-тің 34,7%-ын (жасалған отаның жалпы саны - 6231) құраса, ал 22,28% - тізе буыны протезінің ревизиясы болған [8]. Науқастардың ағымы көп болғандықтан, елде эндопротездеуден кейінгі ревизиялық ота жасату үшін кезекке тұру уақыты 3 жылға дейін созылады. Сондықтан, салада қолданатын медициналық өнімдерді, оның ішінде протездер мен импланттарды ел территориясында өндіру – Қазақстан Республикасында импортты алмастыру саясатының аясында жүзеге асырылуы тиіс тиімді шешім екені күмәнсіз.

Біз ұсынған **аналитикалық шолудың мақсаты** – отандық травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдер өндірісін дамыту арқылы импортты алмастыруға қатысты сұрақтардың ағымдағы жағдайын бағалап, мәселені шешуге арналған саясаттың нұсқаларын құрастыру.

нарыққа қарай біртіндеп бейімдеу болып табылады.

Әрі қарай біз Кеңес үкіметі ыдырағаннан соң экономикалық тұрақсыздыққа ұшыраған көршілес елдердің саясатын қарастырдық. Бұл елдерде импортты алмастыру саясаты елдегі жалпы макроэкономикалық ахуалға, ішкі және сыртқы инвестицияның көлеміне байланысты әр түрлі деңгейде екені байқалады [9,10]. Қазақстан секілді пайдалы қазбалары мол мемлекеттер өңдеу өнеркәсібінде ұлттық өндірістің жоғары көрсеткіштеріне қол жеткізгенімен, жеңіл өнеркәсіпте және ауыл шаруашылығы өнімдерінде баға бәсекесі мен кедендік кедергілердің азаюына байланысты ұтымды жағдайда емес.

Қазақстанның импортты алмастырудағы саясаты

Тәуелсіз Қазақстанда импортты алмасу саясатындағы алғашқы ірі қадам - «Жеңіл және тамақ өнеркәсібі салаларында импорт алмастырудың 2001-2003 жылдарға арналған бағдарламасы» болды [12]. Алайда саясаттың бірінші кезеңі стратегиялық тұрғыда мықты болғанымен айтарлықтай экономикалық оң нәтиже көрсете алмады. Елімізде импорт алмастырудың екінші кезеңінде «Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» қабылданған болатын [13]. Бұл кезең ел экономикасын әртараптандыру мен шикізатқа тәуелділікпен күресуге бағыттталып, едәуір оң нәтиже көрсетті. Осы бағытта дамудың үшінші кезеңі «Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015-2019 жылдарға

арналған мемлекеттік бағдарламасы» аясында жүзеге асырылды. Бұл жолы бағдарлама жеңіл және ауыр өндірісті ғана қамтып қоймай, түрлі ғылыми-

инновациялық бастамаларды, стартаптар мен кәсіпкерлікті қолдау бағыттарын қамтыды [14].

Медициналық өнімдерде импортты алмастыру

Медицина саласындағы импортты алмастыру саясаты қазіргі таңда дамушы елдерді аса қызықтыратын бағыт болып табылады [3]. Біз Ресейдің медициналық өнімдерде импортты алмастыру саясатын өз тәжірибемізде қолдануға ыңғайлы деп тауып, оны кеңінен талдап кетуді шештік.

Ресейде медициналық өнімдер бойынша импортты алмастыру 2010 жылдары бастау алып, «Фармацевтикалық және медициналық өндірісті дамытудың 2013-2020 жылдарға арналған бағдарламасының» нәтижесінде ел нарығындағы отандық медициналық өнімдердің 40%-ға, ал экспорттың пайыздық үлесі 16%-ға жеткізуді көздеді [15]. Нақты травматология және ортопедия саласында импортты алмастыру 2014 жылдары бастама алды [16]. Бұл Ресейге шетел тарапынан қойылған түрлі халықаралық экономикалық санкциялардың салдарынан ел экономикасының өсуіне үлес қосуға бағатталған шара болатын. Нәтижесінде елге кіретін импорттық өнімдерге заңнамалық шектеулер қойылды да, елде шетелдік инвесторлармен бірлескен өндіріс кеңінен етек алды. Атап айтсақ, 2015 жылы «Smith & Nephew» және «Мойе Керамик Имплантанте» компаниялары нарыққа кіре бастаса, 2018 жылы венгерлік травматология және ортопедия саласындағы өндіруші «Sanatmetal» Обнинск қаласында өндіріс орнын ашты. Біз өз тарапымыздан көршілес елдің бұл саясатының нәтижелерін бақылаудамыз.

Қазақстан сирек кездесетін металдардың қазба жұмысымен айналасатындығына қарамастан, елде протез сынды медициналық өнімдер өндірісінің дамымауы себебінен импортқа толық тәуелді болып келеді. Бүгінде еліміздің травматология және ортопедия саласында әлем нарығында жоғары сапасымен танылған АҚШ, Германия, Франция және Польша елдерінің металл құрылғылары қолданылуда. Бұл протез өнімдерінің бағасы орташа есеппен 450-600 мың теңгені құрайды. Елімізде жамбас және тізе буындарына жасалатын эндопротездеу оталарының саны жылына шамамен 11 мыңнан асатындығын, әрі ревизиялық отаға кезекте тұрған науқастардың көптігін ескерсек, импортқа тәуелділіктің экономикалық тұрғыда тиімсіз екені айқын.

Салада импортты алмастыру саясатының алғашқы қадамы ретінде 2018 жылы Шығыс-Қазақстан

облысының әкімі Д.К. Ахметовтің бастамасымен «Медицина саласында қолдану мақсатында титан және басқа да сирек кездесетін металдардан жасалған өнімдерді жасау» бағытындағы іс-шараларды жүзеге асыруды реттеу үшін арнайы жұмыс тобы құрылған болатын. Аталмыш жұмыс тобының құрамына «Үлбі металлургия зауыты» акционерлік қоғамының, Д.Серікбаев атындағы Шығыс-Қазақстан мемлекеттік техникалық университетінің (ШҚМТУ), Шығыс-Қазақстан облысы Денсаулық сақтау басқармасының және ҰҒТОО өкілдері кірді. Медицина саласында қолдану мақсатында титан және басқа да сирек кездесетін металдардан жасалған отандық өнімдерді өндіру жұмыстарын тиімді ұйымдастырудың Жол картасы құрылды. Осы іс-шараның аясында біздің орталық ШҚМТУ-не 8 өнертабыстық патентін ұсынып, еліміздің травматология және ортопедия саласының клиникалық тәжірибесінде ең жиі қолданылып келген медициналық өнімдердің тізімі мен осы өнімдерге бір жыл ішінде республикалық ауқымда туындайтын қажеттілік көлемі анықталды. Жол картасының аясында Польшаның «Chm» зауытымен тәжірибе алмасып, жалпы сомасы 1 млн теңге құрайтын үлгілер, атап айтқанда, 3D принттинг әдісі арқылы сүйек остеосинтезіне арналған пластиналар мен омыртқа жотасына арналған кейдж құрылғылары сатып алынды. Клиникаға дейінгі зерттеу аясында ҰҒТОО Ұлттық биотехнологиялар орталығымен бірлесе отырып, титан-тантал-ниобий (Ti-Nb-Ta) металдары қорытпасының биологиялық үйлесімділігін бағалау мақсатында 40 қоянға зерттеу жүргізді. Зерттеудің гистоморфологиялық нәтижелері имплантацияның 30-шы, 60-шы және 90-шы күндері сүйек тініне улы әсер етпейтіндігі дәлелденді.

Сонымен, отандық травматология және ортопедия саласында медициналық өнімдерді қолдануда импортты алмастыру бойынша іс-шаралардың бастамасы бар. Алайда, бүгінгі таңда қаржыландырудың кешіктірілуіне байланысты Жол картасы аясындағы іс-шаралар өз жұмыс кестесінен біршама кешіктіріліп, клиникалық зерттеулер жүргізу мәселесі жүзеге аспай отыр.

Мәселенің негізінде жатқан факторлар

Біз жоғарыда атап кеткендей, мәселенің негізінде жатқан бірінші фактор – қаржыландыру. Көршілес елдердің тәжірибесі мемлекеттік бағдарламалар аясында қаржыландыру мен инвесторлар тарту арқылы дамығанын байқауға болады [3-6,15,16]. Импортты алмастыру саясатын жеткілікті деңгейде қаржылай қамту арқылы кадрларды даярлау, тәжірибе алмасу, өндірісті техникалық қамту секілді біршама мәселелерді шешуге мүмкіндік бар.

Мәселенің астарында жатқан екінші фактор – отандық өнімдердің мемлекеттік тіркеуден өту кезеңіндегі кедергілердің орын алуы. Еуропалық

экономикалық одаққа мүше елдерде, оның ішінде Қазақстан Республикасында жаңа (түпнұсқа), яғни аналогтық емес медициналық өнімдерді тіркеу рәсімдері сәйкес ұлттық рәсімдерге қарағанда оңай әрі қарапайым болғандықтан, бұл жағдай шетелдік өнімдердің елімізде бәсекеге қабілеттілігін арттырып, саланың дамуына белгілі бір кедергі келтіріп келеді. Себебі шетелдік медициналық өнімдерді тіркеу рәсімі бір кезеңді, әрі дамыған компаниялардың отандық клиникалармен тығыз байланысы жылдар бойына қалыптасқан [4,5].

Жалпы, отандық травматология және ортопедия саласында импортты алмастырудың екі

жолы болмақ; алғашқысы - ауқымды қаражатты қажет ететін жаңашыл медициналық өнімдерді өндіру болса, екіншісі – шетелдік аналогты өнімдердің елімізде өндірілуін дамыту. Аталған екі жол да экономикалық тұрғыда тиімді, бірақ отандық медициналық өндіріс саласын дамыту мен сәйкес ғылыми зерттеулерді жүргізуге қаражаттың едәуір мөлшерде бөлінуі қажеттігін меңзейді.

Қорытындылай келгенде, отандық травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдерді өндіру үшін елде жұмыс күші мен ғылыми потенциал жеткілікті. Алайда отандық өндіріс технологияларының көлемі мен деңгейі төмен. Аталмыш факторды жою үшін мамандарды даярлау және ғылыми-техникалық

базаны жетілдіру үлкен шығындарды қажет етеді. Сондықтан, саланы жетілдіруге бөлінетін шығындар мен импортты алмастырудың есебінен үнемделетін қаражатты салыстырып, болжам жасау мақсатында күрделі салааралық зерттеу жүргізу қажет.

Қарастырылып отырған отандық өнімдер бойынша импортты алмастыруды бастапқы кезеңде ішкі нарыққа бағыттап, болашақта экспортты дамытуды жоспарлау үшін келесі нәтижелерге қол жеткізу қажет:

- өнімдердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру;
- тартымды баға саясатын құру;
- өнімдердің клиникалық тиімділігі мен қауіпсіздігін ғылыми тұрғыда дәлелдеу.

МӘСЕЛЕНІ ШЕШУДІҢ ҮШ НҰСҚАСЫ

Біз көтеріп отырған мәселені шешу саясатының жүзеге асыру ықтималдығы жоғары келесі үш нұсқасын құрастырдық: (i) Травматология және ортопедия саласында қолданылатын отандық медициналық өнімдер өндірісін дамытуды аяқтандыру үшін нормативті-құқықтық және экономикалық, әсіресе инвестиция тарту мәселелерінде мемлекет тарапынан қолдау көрсету; (ii) Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық ұйымдар өндірісінің бәсекеге қабілетті дәрежеде дамуы мен импортты толыққанды алмастыру мүмкіндігіне жетуі үшін осы процесске қатысушы тараптардың өкілдерінің кәсіби деңгейін жоғарылату; (iii) Травматология және ортопедия саласында отандық медициналық өнімдердің клиникалық әсерлілігі мен қауіпсіздігі бойынша дәлелдемелі клиникалық базаны қалыптастыру үшін көпжылдық кешенді ғылыми-тәжірибелік бағдарлама құрастыру.

1-ші нұсқа. Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық отандық өнімдер өндірісін дамытуды аяқтандыру үшін нормативті-құқықтық және экономикалық, әсіресе инвестиция тарту мәселелерінде мемлекет тарапынан қолдау көрсету.

Саясаттың бұл нұсқасын қолдау үшін келесі іс-шараларды жүзеге асыру керек деп санаймыз:

- травматология және ортопедия саласындағы қолданылатын медициналық өнімдер өндірісін дамыту мен импортты алмастырудың ұзақ мерзімді

бағдарламасын құрастыру;

- жоғарыда аталған бағдарламаны жүзе асыруға кедергі келтіруі ықтимал түрлі заңнамалық және экономикалық кедергілерді жою;

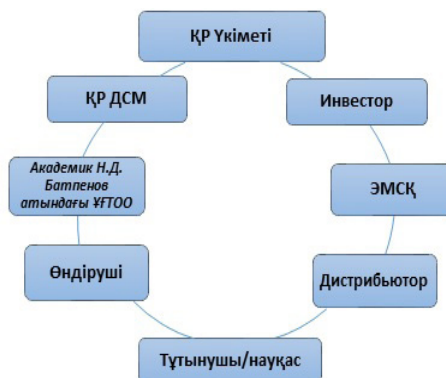
- отандық медициналық өнімдерді, әсіресе протездер мен импланттарды тіркеу рәсімдерін шетелдік рәсімдерге сәйкес бір деңгейде ұйымдастыру;

- баға тұзу саясатын нақты құрастыру үшін соңғы 10-жылдық көлемінде тәжірибеде қолданылған импланттар мен протездер импортының шығынын зерттеу;

- импортты алмастыруды заңнамалық сүйемелдеу үшін заңгер ғалымдармен бірлесіп зерттеу жұмыстарын жүргізу.

2-ші нұсқа. Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық ұйымдар өндірісінің бәсекеге қабілетті дәрежеде дамуы мен импортты толыққанды алмастыру мүмкіндігіне жетуі үшін осы процесске қатысушы тараптардың өкілдерінің кәсіби деңгейін жоғарылату.

Бірінші кезекте импортты алмастырушы технологияларды өндіру, инвесторлар тарту, дайын өнімді апробациялау және тәжірибеге енгізудің барлық кезеңдеріне қатысатын тараптарды қарастырып кету қажет (сурет 1).

Сурет 1 - Отандық травматология және ортопедия саласында медициналық өнімдерді қолдануда импортты алмастыруды дамыту процесіне қатысушы тараптар

Травматология және ортопедия саласында қолданылатын протездер мен импланттарды бәсекеге

қабілетті дәрежеде өндіру мен импортты толыққанды алмастыру мүмкіндігіне жетуі үшін осы процесске

қатысушы тараптардың өкілдерінің кәсіби деңгейін саралай келе өндіруші тараптың потенциалының төмендігіне назар аудардық. Мәселені шешуге қарастырылатын қаражаттың басым бөлігі осы тарапты жетілдіру мақсатында, яғни техникалық абаттандыру мен оқу және ғылыми-техникалық база қалыптастыру үшін жұмсалыуы тиіс.

Саясаттың 2-ші нұсқасын қолдау үшін келесі іс-шараларды жүзеге асыру керек деп санаймыз:

- травматология және ортопедия нарығындағы импортты алмастыруға қатысушы барлық тараптардың өзара қатынасында мүмкіндігінше толық ашықтыққа қол жеткізу;

- осы қатысушы тараптардың тұрақты диалогын ұйымдастыру;

- отандық травматология-ортопедиялық қауымдастықтың отандық және шетелдік өндіріс өкілдерімен интеграциясын арттыру;

- отандық өндірістің маркетингтік және инвестициялық стратегиясын күшейту.

3-ші нұсқа. Травматология және ортопедия саласында отандық медициналық өнімдердің клиникалық әсерлілігі мен қауіпсіздігі бойынша дәлелдемелі клиникалық базаны қалыптастыру

Саясат нұсқаларын жүзеге асыруға арналған көзқарас

Біз ұсынған саясаттың үш нұсқасы бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан, оларды үйлесімді жүзеге асыру отандық травматология және ортопедия саласында медициналық өнімдерді өндіру мен импортты алмастырудың қарқынды дамуын жаңа әрі сапалы деңгейге көтереді деп санаймыз. Ұсынылған саясат нұсқалары еліміздің медицина саласының басқа да бағыттарында қолданыла алады.

Саясаттың 1-ші, яғни, **«Травматология және ортопедия саласында қолданылатын отандық медициналық өнімдер өндірісін дамытуды аяқтандыру үшін нормативті-құқықтық және экономикалық, әсіресе инвестиция тарту мәселелерінде мемлекет тарапынан қолдау көрсету»** атты нұсқасын жүзеге асырудағы ықтимал кедергілер – протездер мен импланттардың отандық өндірісін жолға қойып, импортты толық алмастырған жағдайда дайын өнімді өткізу нарығын (экспорт) қалыптастырудағы қиындықтар. Бұл мәселені шешу жолы отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру мен тартымды баға саясатын құрумен байланысты. Экспорт болашақтың еншісінде, ал біздің біріншілікті мақсатымыз – импортты алмастыру болмақ.

Сонымен қатар, COVID пандемиясының ұлттық экономикаға әсерінің салдарынан болуы мүмкін қаржы жеткіліксіздігі де ықтимал кедергі болып табылады.

Саясаттың 2-ші, яғни, **«Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық**

Қорытынды

Травматология және ортопедия саласында қолданылатын медициналық өнімдер (протездер, импланттар, түрлі пластиналар және т.б.) бойынша импортты алмастыру экономикалық тұрғыда өте тиімді. Алайда отандық өндірісті аяқтандыру үшін мемлекет тарапынан нормативті-құқықтық және экономикалық қолдау, ал өндіруші тараптың өз потенциалын жетілдіруі керек.

үшін көпжылдық кешенді ғылыми-тәжірибелік бағдарлама құрастыру.

Саясаттың бұл нұсқасын қолдау үшін келесі іс-шараларды жүзеге асыру керек деп санаймыз:

- импортты алмастырушы медициналық өнімдер бойынша перспективті клиникалық зерттеулердің ұлттық регистрін құру;

- жаңашыл технологияларды ашуға ынталандыру үшін отандық зияткер донор-ғалымдардың еңбегін тиімді компенсациялау жолдарын қарастыру;

- жаңашыл технологияларды тәжірибеге енгізу мақсатында бірлескен жобаларды жүзеге асыру үшін шетелдік зияткер донор-ғалымдарды тарту;

- ғылыми кадрлардың шетелдік өндірушілер мен ғылыми орталықтарда тәжірибе алмасуына мүмкіндік жасау;

- импортты алмастырушы медициналық өнімдерді өндірушінің болашақта тіркеу рәсімдеріне кететін шығын көлемін азайту мақсатында оларды өндіру барысында жүргізілетін клиникалық мәліметтерді сараптау мен бағалау бойынша зерттеу жұмыстарын адамның қатысуынсыз жүргізуге мүмкіндік ашу.

ұйымдар өндірісінің бәсекеге қабілетті дәрежеде дамуы мен импортты толыққанды алмастыру мүмкіндігіне жетуі үшін осы процеске қатысушы тараптардың өкілдерінің кәсіби деңгейін жоғарылату» атты нұсқасын жүзеге асыруда ықтимал кедергі ретінде өндіруші тараптың процеске қатысушы басқа тараптармен интеграциясының болмауын қатастырдық. Бұл мәселені нормативті-құқықтық құжаттарды бекіту кезінде ескеру қажет деп санаймыз. Сонымен қатар, қазақстандық өндіруші тараптың дамуында көршілес Ресей мен Беларусь мемлекеттерінің оң тәжірибесін негізге алуға болады.

Ықтимал кедергінің тағы бір түрі – тұтынушы тараптың, яғни науқастардың отандық өнімге деген сенімсіздігінің орын алуы болуы мүмкін. Әр науқастың таңдау құқығын ескере отырып, оған шетелдік өнімді өз қаражатына сатып алып емделуді ұсынуға болады.

Саясаттың 3-ші, яғни, **«Травматология және ортопедия саласында отандық медициналық өнімдердің клиникалық әсерлілігі мен қауіпсіздігі бойынша дәлелдемелі клиникалық базаны қалыптастыру үшін көпжылдық кешенді ғылыми-тәжірибелік бағдарлама құрастыру»** атты нұсқасын жүзеге асыруда ықтимал кедергі тағы да қаржыландыруға қатысты болмақ. Бұл мәселені жоғарыда атап кеткендей, саясаттың алғашқы екі нұсқасын тиімді ұйымдастыру арқылы шешуге болады.

Салада қолданылатын медициналық өнімдер өндірісін аяқтандырып, импортты алмастыруға қол жеткізген соң, дайын тауарларды өткізу нарығын (экспорт) жетілдіруге байланысты қиындықтар туындауы мүмкін. Сондықтан отандық травматология және ортопедия саласында импортты алмастырудың алдымен ішкі сұранысты қамтамасыз етуге бағытталған «вертикалды» стратегиясы қолайлы болмақ.

Қаржыландыру. Бұл аналитикалық шолуды дайындауды сыртқы ұйымдар қаржыландырған жоқ. аналитикалық шолуды дайындауда мүдделер конфликтісі орын алмағанын баяндайды.

Мүдделер конфликтісі. Авторлар бұл

Әдебиет

1. Burgers J.H., Van Den Bosch F.A.J., Volberda H.W. *Why New Business Development Projects Fail: Coping with the Differences of Technological versus Market Knowledge (October 30, 2007)*. ERIM Report Series Reference No. ERS-2007-072-STR. Available at: <https://ssrn.com/abstract=1032756>.
2. Bushnev S.V., Zagorodny N.V., Burtsev A.V., Stogov M.V. et al. *Import substitution of products for traumatology and orthopaedics in the Russian Federation. Challenges and unsolved problems*. *Genij Ortopedii*, 2020; 26(2), 161-165. <http://dx.doi.org/10.18019/1028-4427-2020-26-2-161-165>.
3. Никитин С.Е., Ярыгин Н.В., Светлаков А.В., Говоров М.В. и др. *Импортозамещающие современные технологии для иммобилизации. Перспективы применения в травматологии и ортопедии // Современная медицина*. – 2019. – № 2(14). – С. 36.
4. Nikitin S.E., Yarygin N.V., Svetlakov A.V., Govorov M.V. i dr. *Importozameshchayushhie sovremennye tekhnologii dlya immobilizatsii. Perspektivy primeneniya v travmatologii i ortopedii (Import-substituting modern technologies for immobilization. Prospects for application in traumatology and orthopedics) [in Russian]*. *Sovremennaya medicina*, 2019; 2(14): 36.
4. Бикина Ю. *Импортозамещение в области эндопротезирования // Менеджмент качества в медицине*. – 2020. – №2. – С. 71-75.
5. Bikina Yu. *Importozameshchenie v oblasti e`ndoprotezirovaniya (Import substitution in the field of endoprosthesis) [in Russian]*. *Menedzhment kachestva v mediczine*, 2020; 2: 71-75.
5. Белецкий А.В., Пашкевич Л.А., Ломать Л.Н., Борисов А.В. и др. *Основные достижения и перспективы дальнейшего развития ортопедо-травматологической службы Республики Беларусь // Медицинские новости*. – 2011. – №7. – С.42-43
6. Beleckij A.V. Pashkevich L.A., Lomat' L.N., Borisov A.V. i dr. *Osnovnyye dostizheniya i perspektivy dal'nejshego razvitiya ortopedo-travmatologicheskoy sluzhby Respubliki Belarus' (The main achievements and prospects for the further development of the orthopedic and traumatological service of the Republic of Belarus) [in Russian]*. *Mediczijskie novosti*, 2011; 7: 42-43.
6. Ватолкина Н.Ш., Горбунова И.В. *Импортозамещение: зарубежный опыт, инструменты и эффекты // Теоретические основы экономики и управления - 2015 - №6 - С.31-36*. <https://doi.org/10.5862/JE.233.3>.
7. Vatolkina N.Sh., Gorbunova I.V. *Importozameshhenie: zarubezhnyj opyt, instrumenty i jeffekty (Import substitution: foreign experience, instruments and effects) [in Russian]*. *Teoreticheskie osnovy` e`konomiki i upravleniya*, 2015; 6: 31-36. <https://doi.org/10.5862/JE.233.3>.
7. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 10 қаңтар 2018 жыл. Қазақстан Республикасы президентінің ресми сайты. Веб-сайт. Қолжетімділік режимі: <https://www.akorda.kz/kz/>.
8. Qazaqstan Respublikasynyn Prezidenti N. Nazarbaevtyyn Qazaqstan halqyna Joldaуy, 10 qantar 2018 jyl. (President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev Nazarbayev's Address to the People of Kazakhstan, January 10, 2018) [in Kazakh]. *Qazaqstan Respublikasy prezidentinin resmi saity. Veb-sait. Qoljetimdilik rejimi*: <https://www.akorda.kz/kz/>.
8. Основные показатели травматолого-ортопедической помощи населению Республики Казахстан в 2019 году: сборник/сост.: Г.Н. Бермагамбетова Г.К. Джаксыбекова, Е.С. Искаков – Нур-Султан: ДАМЕ, 2020. – 85 с.
9. Osnovnyye pokazateli travmatologo-ortopedicheskoi pomoshchi naseleniiu Respubliki Kazakhstan v 2019 godu (The main indicators of traumatological and orthopedic care to the population of the Republic of Kazakhstan in 2019) [in Russian]: *sbornik/sost.: G.N. Bermagambetova G.K. Dzhaksybekova, E.S. Iskakov – Nur-Sultan: DAME, 2020: 85 p.*
9. Бодрунов С.Д. *Теория и практика импортозамещения: уроки и проблемы. –СПб: ИНИР им. С.Ю. Вумме. 2015 – С.388.*
10. Bodrunov S.D. *Teorija i praktika importozameshheniya: uroki i problemy. (Theory and practice of import substitution: lessons and problems) [in Russian]*. SPb: INIR im. S.Yu. Vitte. 2015; 388.
10. Козлова Е. И., Соболева Д. В. *Политика импортозамещения: понятие, методика анализа и основные направления совершенствования // Вектор экономики*. – 2019. – №11. – С. 27-27.
11. Kozlova E. I., Soboleva D. V. *Politika importozameshheniya: ponyatie, metodika analiza i osnovny`e napravleniya sovershenstvovaniya (Import substitution policy: concept, analysis methodology and main areas of improvement) [in Russian]*. *Vektor e`konomiki*, 2019; 11: 27-27.
11. Stubbs R. *War and economic development: Export-oriented industrialization in East and Southeast Asia. Comparative Politics*, 1999; 337-355. <https://doi.org/10.2307/422343>.
12. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы. Жеңіл және тамақ өнеркәсібі салаларында импорт алмастырудың 2001-2003 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы: 20.08. 2001 жыл, №1088.
13. Qazaqstan Respublikasy Ykimetinin kaulysy. Zheñil zhәне tamaқ өnerkәsibi salalarynda import almastyruduң 2001-2003 zhyldarға arnalған baғdarlamасыn bekitu turaly: 20.08. 2001 zhyl, №1088. (Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan. About approval of the Program of import substitution in the light and food industries for 2001-2003: 20.08. 2001) [in Kazakh]. №1088.
13. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы. Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы: 25.02.2010 жыл, №121.
14. Qazaqstan Respublikasy Ykimetinin Kaulysy. Qazaqstan Respublikasyn ydemeli industriialyk-innovatsialyk damytu zhonindegi 2010-2014 zhyldarға arnalған memlekettik baғdarlama zhane Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin keibir

zharlyktarynyn kyshe zhoilydy dep tanu turaly. (Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan. About the state program on forced industrial-innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2010-2014 and recognition voided some decrees of the President of the Republic of Kazakhstan) [in Kazakh]. Qazaqstan Respublikasynyń Prezidenti Jarlyǵynyń jobasy týraly: 25.02.2010 jyl, №121.

14. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы. Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы және Мемлекеттік бағдарламалар тізбесін бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 19 наурыздағы № 957 Жарлығына толықтыру енгізу туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 1 тамыздағы № 874 Жарлығына өзгеріс енгізу туралы: 06.09.2016 жыл, № 315.

Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin Zharlygy. Qazaqstan Respublikasyn industriialyk-innovatsiialyk damytudyn 2015-2019 zhyldarga arналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы және Memlekettik бағдарламалар тізбесін бекіту туралы. Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin 2010 zhyly 19 nauryzdagy № 957 Zharlygyna tolyktyru engizu turaly. (Decree of the President of the Republic of Kazakhstan. About approval of the State program of industrial and innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2015-2019 and About approval of the List of the state programs) [in Kazakh]. Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniń 2010 jylǵy 19 nauryzdaǵy № 957 Jarlyǵyna tolyqtyru engizú túraly. Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniń 2014 jylǵy 1 tamyzdaǵy № 874 Jarlyǵyna ózgeris engizú túraly: 06.09.2016 jyl, № 315.

15. Приказ Министерства промышленности и торговли Российской Федерации. Об утверждении плана мероприятий по импортозамещению в отрасли медицинской промышленности Российской Федерации: от 31 марта 2015 года, № 655.

Prikaz Ministerstva promyshlennosti i trgovli Rossiiskoi Federatsii. Ob utverzhdenii plana meropriatii po importozameshcheniiu v otrasli meditsinskoi promyshlennosti Rossiiskoi Federatsii (Order of the Ministry of Industry and Trade of the Russian Federation. On approval of the action plan for import substitution in the medical industry of the Russian Federation) [in Russian]: utv. 31 marta 2015 goda, № 655.

16. Постановление Правительства РФ. Об утверждении Государственной программы развития фармацевтической и медицинской промышленности на 2013-2020 годы: от 28 декабря 2017 года, №1673. Действующая редакция госпрограммы «Развитие фармацевтической и медицинской промышленности».

Postanovlenie Pravitel'stva RF. Ob utverzhdenii Gosudarstvennoy programmy razvitiya farmatsevticheskoy i mediczinskoj promy'shlennosti na 2013-2020 gody (Resolution of the Government of the Russian Federation. On approval of the State Program for the Development of the Pharmaceutical and Medical Industry for 2013-2020) [in Russian]: ot 28 dekabrya 2017 goda, №1673. Dejstvuyushhaya redaktsiya gosprogrammy` «Razvitie farmatsevticheskoy i mediczinskoj promy'shlennosti».

Вопросы импортозамещения медицинских изделий, применяемых в области травматологии и ортопедии Республики Казахстан. Аналитическая справка для формирования политики (Policy Brief)

Бекарисов О.С.¹, Бәтпен А.Н.², Оспанов К.Т.³, Оразова Ғ.Ұ.⁴

¹ Директор Национального научного центра травматологии и ортопедии имени Академика Н.Д. Батпенова, главный редактор журнала «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan», Нур-Султан, Казахстан. E-mail: bekarisov_o@niito.kz

² Заместитель директора Национального научного центра травматологии и ортопедии имени Академика Н.Д. Батпенова, по научной работе и стратегии, ассоциированный редактор журнала «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan», Нур-Султан, Казахстан. E-mail: batpen_a@niito.kz

³ Руководитель Центра научных прикладных исследований Национального научного центра травматологии и ортопедии имени Академика Н.Д. Батпенова, Нур-Султан, Казахстан. E-mail: ospanov.niito@mail.ru

⁴ Доцент кафедры общественного здоровья и гигиены Медицинского университета Астана, ответственный редактор журнала «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan», Нур-Султан, Казахстан. E-mail: galiyaorazova@gmail.com

Резюме/ключевые положения

Медицинские изделия, применяемые в области травматологии и ортопедии Казахстана являются полностью импортозависимыми. Мероприятия, проводимые в рамках импортозамещения медицинских изделий в травматологии и ортопедии приостановлены из-за нехватки финансирования.

Варианты политики. Вариант 1. Нормативно-правовая и экономическая поддержка со стороны государства, в частности содействие в привлечении инвесторов для развития производства отечественных медицинских изделий, применяемых в области травматологии и ортопедии; Вариант 2. Повышение квалификации представителей участников процесса по импортозамещению медицинских изделий, применяемых в травматологии и ортопедии Казахстана для обеспечения их рыночной конкурентоспособности; Вариант 3. Разработка многолетней комплексной научно-практической программы для формирования клинической доказательной базы по эффективности и безопасности медицинских изделий, производство которых планируется наладить в рамках политики импортозамещения.

Предлагаемые нами три варианта политики взаимодополняют друг друга. Сочетанная реализация указанных вариантов политики позволит организовать производство отечественных медицинских изделий в области травматологии и ортопедии с целью импортозамещения.

Импортозамещение медицинских изделий в области травматологии и ортопедии (протезы, импланты, различные пластины и др.), безусловно, является эффективным решением с точки зрения экономики. Однако, для достижения этой цели необходима нормативно-правовая и экономическая поддержка со стороны государства. В свою очередь, производитель также должен повысить собственный потенциал.

Мы ожидаем, что после стабилизации отечественного производства медицинских изделий в травматологии ортопедии и полноценного импортозамещения могут возникнуть проблемы, связанные с экспортом данных изделий. Для развития отечественного производства медицинских изделий больше всего подходит «вертикальная» стратегия, ориентированная на внутренний рынок.

Ключевые слова: травматология и ортопедия, медицинские изделия, импортозамещение, Казахстан.

Issues of Medical Products Import Phase-out Applied in the Field of Traumatology and Orthopaedics of the Republic of Kazakhstan. Policy Brief

Olzhas Bekarissov¹, Arman Batpen², Kuanysh Ospanov³, Galiya Orazova⁴

¹ Director of the National Research Center for Trauma and Orthopaedics named after Academician ND Batpenov, Chief Editor of the Journal «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan», Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: bekarissov_o@niito.kz

² Deputy Director of the National Research Center for Trauma and Orthopaedics named after Academician ND Batpenov for Academic Affairs and Strategy, Associated Editor of the Journal «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan», Nur-Sultan, Kazakhstan.

E-mail: batpen_a@niito.kz

³ Head of the Center for Scientific Applied Research of the National Research Center for Trauma and Orthopaedics named after Academician ND Batpenov. Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: ospanov.niito@mail.ru

⁴ Associate Professor of Public Health and Hygiene Department of Astana Medical University, Executive Editor of the Journal «Traumatology and Orthopaedics of Kazakhstan». Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: galiyaorazova@gmail.com

Abstract / Key messages

Medical products applied in the field of traumatology and orthopaedics of Kazakhstan are fully import phase-out. Measures carried out within the framework of medical products import phase-out applied in this field have been put on hold due to lack of funding.

Policy options. Option 1. Regulatory and economic support from the state in particular an assistance in investors attracting for production growth of the domestic medical products applied in the field of traumatology and orthopaedics; Option 2. Upgrade training of participants of the process on medical products import phase-out applied in the field of traumatology and orthopaedics of Kazakhstan for promotion of competitiveness on the market; Option 3. Development of longstanding complex research and practice program for formation of clinical evidential base on efficiency and safety of medical products the manufacturing of which is planned within the framework of import phase-out policy.

Our three policy options are mutually supportive. The combined realization of these policy options will allow organizing the production of domestic medical products in the field of traumatology and orthopaedics with the aim of import phase-out.

Import phase-out of medical products in the field of traumatology and orthopaedics (prostheses, implants, various plates, etc.), of course, is an effective solution in terms of economics. However, to achieve this goal from the state, regulatory and economic support is needed. In turn, the manufacturer must also increase its own potential.

We expect that after the stabilization of domestic production of medical products in traumatology orthopaedics and full-fledged import phase-out, problems associated with the export of these products may arise. We believe that a “vertical” strategy focused on the domestic market is most suitable for the development of domestic production of medical products.

Key words: traumatology and orthopaedics, medical products, import phase-out, Kazakhstan.